

N:o 5.

Ank. till Riksd, kansli den 4 mars 1909, kl. 12 m.

Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande n:o 1, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående bildandet af en lånefond, afsedd att för mindre bemedlade personer bereda tillfälle att inom städernas områden förvärfva bostäder.

Till utskottets behandling har blifvit hänvisad en inom Andra Kammarerna af herr Carl Lindhagen m. fl. väckt motion n:o 118, däri anföres:

»Lösningen af städernas bostadsfråga är gifvetvis en statsangelägenhet lika viktig och trängande som någon annan omsorg om medborgarnes välfärd. Redan nu har staten inrättat en lånefond för småbrukares och arbetares bosättning på landsbygden. Det synes vara på tiden, att staten på samma sätt gör en motsvarande ansats att med sina större resurser och möjlighet att upptaga billigare lån än kommuner och enskilde söka komma till hjälp vid lösandet af storstädernas bostadsfråga.

Ett steg i denna riktning togs af statsmakterna vid 1907 års riksdag genom lagstiftningen om tomträtt, om hvilken det från regeringshåll i Andra Kammarerna uttalades den förhoppningen, att den skulle blifva till verkligt gagn för sitt afsedda ändamål. Detta gagn blir dock ingen betydelsefull verklighet utan byggnadslån. Det synes därför vara på sin plats, att äfven staten lämnar sitt stöd härtill genom bildandet af en särskild lånefond för bebyggandet af mark, som af det allmänna

Bih. till Riksd. Prot. 1909. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band. 5 Häft. (N:o 5.) 1

inom stadssamhällen upplåtes mot tomträtt. På detta sätt blir staten jämväl i tillfälle att kunna göra verklighet af tomträttsupplåtelser på kronan tillhörig mark.

Möjligen bör lån ur en dylik fond kunna beredas äfven till låntagare, som med full äganderätt innehar den tomt, han tänker bebygga. Men önskligt synes vara, att lån beviljas företrädesvis till tomträtts-hafvare mot säkerhet af inteckning i tomträtten. Tomträtten behöfver nämligen nu, såsom en ny och lätt misstrodd institution, stöd i början för att komma till anseende och användning, och genom tomträttens befrämjande upprätthålles också bäst statsintresset.

Önskligt vore, om lån kunde beviljas såväl direkt till enskilde som till kooperativa föreningar eller bolag, hvilka bygga i ändamål att sedan uthyra bostadslägenheten till egna medlemmar eller andra bostads-sökande.

Naturligtvis är en lånefond, motsvarande exempelvis till beloppet den för landsbygden upprättade, ej ägnad att göra någon så stor insats för fyllandet af det stora aktuella behovet. Alltid skall den dock verka något. Och framförallt vinnes ett erkännande af den i forna dagar hyllade principen, att staten har skyldighet att direkt vårda sig äfven om stadsbornas bostadsförhållanden.

På hufvudsakligen nu anförda skäl ifrågasattes i en vid 1908 års riksdag inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 207) bildandet af en statens lånefond, afsedd att genom utlämnande af lån bereda mindre bemedlade personer tillfälle att inom städernas område förvärfva sig bostäder. Denna framställning tillstyrktes enhälligt af det tillfälliga utskottet med en utförlig motivering, till hvilken nu tillika hänvisas. Med 67 röster mot 64 afslog emellertid kammaren förslaget.

Vid denna utgång hemställes nu återigen, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen af förslag till bildande af en lånefond, afsedd att genom utlämnande af lån bereda mindre bemedlade personer tillfälle att inom städernas områden förvärfva sig bostäder.»

I anledning af ofvan omförmälda, vid 1908 års riksdag af herrar Lindhagen och Tengdahl väckta motion n:r 207, hvilken i hufvudsak hade enahanda lydelse som den nu förevarande, anförde Andra Kammarrens dåvarande femte tillfälliga utskott i afgifvet yttrande följande:

»Såsom motionärerna erinrat, har staten inrättat en lånefond för arbetares och småbrukares bosättning på landsbygden. Som motiv för den begränsning till att omfatta endast landsbygden, som fonden erhöi och hvilken begränsning framhölls redan i Riksdagens skrifvelse af den 13 maj 1899 samt var bibehållen i den vid 1904 års riksdag i ämnet afgifna kungl. propositionen, anfördes bland annat, att frågan om anordnandet af arbetarebostäder i städerna syntes vara af en helt annan innebörd än den, som afsåge beredandet af egna hem för arbetare på landsbygden.

Vid behandlingen af Kungl. Maj:ts ofvannämnda proposition väcktes emellertid i Andra Kammaren af herr S. H. Kvarnzelius jämte åtta andra af kammarens ledamöter en motion, hvari yrkades på sådan förändring af det i den kungl. propositionen afgifna förslag, att lån af statsmedel för beredande af tillfälle för arbetarne att förvärfva egna hem må kunna beviljas till bostadslägenhets uppförande äfven å till stad hörande område. Till stöd härför framhölls bland annat, att behofvet af egna hem gör sig i lika om icke i högre grad gällande inom städerna som å landsbygden och att de sanitära missförhållandena af trångboddhet, inneboendesystem och i öfrigt olämpliga bostadsförhållanden framträda betydligt mera i flertalet städer än å landsbygden. Då stadssamhällena, anfördes det vidare i motionen, af flera skäl hafva stort intresse utaf, att dess arbetare få goda, sunda bostäder, så kan man förmoda, att dessa samhällen skola befinnas villiga att upplåta jord för uppförande af egna hem på bättre villkor, än hvad dessa arbetare kunna förskaffa sådan till på närliggande landsbygd.

Motionen blef af det särskilda utskott, till hvilket den kungl. propositionen hänsköts, afstyrkt och af Riksdagen afslagen. Särskilda utskottet hänvisade därvid till de skäl, som förut anförts för begränsningen af statens egnahemslån till landsbygden, och framhöll vidare att genom tillfället att erhålla lån erbjudas i allt fall de stadsarbetare, hvilka bosätta sig å omkringliggande landsbygd, vissa fördelar. Att gå längre härvidlag ansåg utskottet för det dåvarande icke tillrädligt, enär frågan, som då förelåg, därmed skulle fått ett helt nytt betydligt förändradt innehåll samt en väsentligt vidgad omfattning, hvarom närmare utredning saknades.

Den del i möjligheten till egnahemslån, som särskilda utskottet framhöll kunde komma stadsarbetare till godo, har emellertid blifvit högst obetydlig. Ofta sträcker sig stadens jurisdiktionsområde långt utom det bebyggda stadsområdet, och icke många arbetare, som hafva sitt arbete i staden, kunna förlägga sin bostad så långt från arbetsplatsen. Ju mer den tendens till inkorporering af närgränsande samhällen, som i all syn-

nerhet de större städerna förete, fortskrider och förverkligas, är det uppenbart, att den ofvan framhållna möjligheten blifver ännu mindre eller alldeles försvinner. I en förlidet år afgifven proposition föreslog Kungl. Maj:t, att lån ur egnahemslånefonden skulle medgifvas äfven å till stad hörande, men utanför det planlagda området belägen mark. Detta förslag blef icke antaget af Riksdagen, då Andra Kammaren visserligen antog, men Första Kammaren afslog den kungl. propositionen. Det ofvannämnda förslaget i fjolårets kungl. proposition har äfven i år blifvit af Kungl. Maj:t framlagdt för Riksdagen, i det enligt detsamma egnahemslån skulle medgifvas å till stad hörande område, för hvilket stadsplan icke blifvit fastställd. Detta förslag upptager sålunda icke hvad som i motionärernas förslag är hufvudsaken, nämligen beredandet af statslån till bostäder för mindre bemedlade äfven på städernas planlagda områden. Kungl. Maj:ts ofvanberörda förslag torde komma att få mycket liten räckvidd för städernas räkning, då ett nybyggande uti städernas utkanter, på grund af den förra året antagna stadsplanelagen, icke vidare kan antagas ifrågakomma, utan att en plan föreligger för bebyggandet. Vid sådant förhållande synes det förslag, Kungl. Maj:t gjort i nämnda proposition, hufvudsakligast komma att få betydelse i fråga om jordbrukslägenheter, som ligga inom stadens jurisdiktionsområde, och för hvilka nu ej kunna erhållas egnahemslån af staten. Däremot torde icke förutnämnda förslag i Kungl. Maj:ts proposition i någon väsentlig, om ens till någon del tillgodose det förut i riksdagen framförda men hittills ej beaktade förslaget om att bereda städernas mindre bemedlade befolkning statens medverkan för lösandet af deras bostadsfråga, och hvilket förslag nu änyo väckts i den till utskottet hänskjutna motionen.

Uppenbart torde emellertid vara, att rättvisan kräfver, att åtgärder nu vidtagas för att bereda städerna förmånen af denna medverkan från statens sida, och att denna gifver det stöd, den i förevarande fall kan gifva för att åstadkomma en förbättring i de ofta synnerligen ogynnsamma bostadsförhållandena i städerna. Några principiella skäl däremot hafva icke heller anförts, utan har från flera håll tvärtom erkänts det berättigade i detta kraf. Såsom motionärerna alldeles riktigt framhållit, är lösningen af städernas bostadsfråga en lika viktig statsangelägenhet som någon annan omsorg om medborgarnas välfärd. Mer än en gång har med rätta framhållits betydelsen för individen såväl som för samhället af goda hem, och det behöfver icke särskildt framhållas, hvilket menligt inflytande dåliga sådana utöfva, i all synnerhet på det uppväxande släktet. Men möjligheterna för att bilda goda hem kunna knappast vara tillfinnandes för de mindre bemedlade med de bostadsförhållanden, som

oftast äro rådande i våra städer, särskildt de större. Med trångboddheten och inneboendesystemet, allt följer af bristen på goda bostäder till rimliga priser, kan icke förenas tanken på goda hem. Goda bostadsförhållanden äro därför en nödvändig förutsättning. Osunda bostadsförhållanden medföra äfven faror för släktets sundhet och hälsa. Man behöfver härvid t. ex. blott erinra om de talrika uttalanden från läkare och andra auktoriteter, om hvilken stor roll goda bostäder hafva i kampen mot tuberkulosen, och hur svår för att icke säga hopplös denna kamp ofta är, där den förhärjande sjukdomen främjes af eländiga bostadsförhållanden. Och på olika områden och i många afseenden skall kunna påvisas den betydelse som bostadsfrågan har. Omtanken bör således mana till att i dessa afseenden söka uppnå bättre förhållanden än de nu rådande.

Det kan måhända för en och annan synas, som om städerna själfva skulle hafva förmåga att ensamma råda bot på härvidlag rådande förhållanden och äga resurser att omskapa dem. Men missförhållandena synas taga sådana proportioner, att alla de hjälpmedel, som kunna stå till buds, måste tagas i anspråk, och mer än en väg måste öppnas för att nå det eftersträfvade målet. Då staten dessutom för landsbygdens del redan lämnat sitt stöd och sin medverkan för att åt mindre bemedlade lämna tillfälle att skapa sig egna hem, så är det väl också berättigadt, att staten lämnar ett motsvarande stöd äfven i fråga om städerna.

Med afseende på sättet härför har, såsom förut anförts, tidigare ifrågasatts, att den nu befintliga, för landsbygden afsedda egnahemslånefonden skulle utsträckas att gälla äfven för stadsområdena. Förhållandena i städerna torde härvidlag emellertid i åtskilliga afseenden ställa sig något olika mot förhållandena på landsbygden, så att skäl synas tala för, att en för städerna särskild afsedd lånefond bör bildas, för hvilken särskilda bestämmelser blifva gällande.

Skall ett verksamt understöd kunna gifvas till lösningen af bostadsfrågan för de mindre bemedlade i städerna, synes statslån i detta syfte ej böra begränsas till egna hem, i den mening därmed afses med den nu befintliga, för landsbygden gällande lånefonden, enligt hvilken lån endast medgifvas till enskilda och afseende förnämligast enfamiljshus, utan borde en blifvande utredning äfven böra omfatta frågan om att medgifva lån till bostadsföreningar, kooperativa företag eller bolag, som hafva till syfte att bygga bostäder för arbetare och mindre bemedlade. Här kan ju nämligen icke blifva fråga om enbart enfamiljshus utan äfven bostadshus med flera lägenheter. Det finnes t. ex. bostadsföreningar, som till sina medlemmar med en viss äganderätt upplåta lägen-

heterna i det af föreningen uppförda huset. Lägenheten inlöses af medlemmen och blir på det sättet hans »egna hem». Huset äges i öfrigt och förvaltas gemensamt af lägenhetsinnehafvarne eller föreningen: Men äfven andra former för associationer på detta område torde förefinnas. En kooperativ förening, som uppför bostadsbyggnader och till självkostnadspris uthyr lägenheter till sina medlemmar, är en form, som i vissa fall torde hafva företrädet framför den förut omnämnda bostadsföreningen, hvori medlemmarne inlösa hvar sin lägenhet, och äfven ofta framför den anordning, där den enskilde besitter ett litet enfamiljshus, som han ensam skall vårda och underhålla. Slutligen hafva äfven aktiebolag bildats i syfte att bygga arbetarebostäder och genom att själfva ålägga sig en begränsad låg ränta på det nedlagda kapitalet angifvit och garanterat syftet med sin verksamhet vara att åstadkomma goda arbetarebostäder till rimligt pris. Ett understödjande genom statslån af associationer utaf olika slag på detta område skulle nog uppmuntra denna verksamhet och kunna i sin mån bidraga till lösandet af de svårigheter, städernas bostadsfråga nu vållar.

Gifvet är, att staten vid sitt genom lånen gifna understöd må fordra, utan att därmed skapa onödiga byråkratiska omgångar, sådana garantier, som trygga, att det åsyftade ändamålet, skapandet af goda bostäder till bästa möjliga villkor, också blifver främjadt.

En annan sida af saken är, att hänsyn härvidlag bör särskildt tagas till det nya tomträttsinstitutet. Införandet af detsamma afsåg ju att vara ett led i sträfvandet för förbättrade bostadsförhållanden i städerna. Den enskilda krediten synes emellertid ännu hålla sig borta från eller afvaktande i fråga om lån till byggnader å mark, som upplåtits med tomträtt. Tydligt är, att det nya tomträttsinstitutet skall under sådana förhållanden blifva i mer eller mindre grad en lag på papperet, om icke staten träder i viss mån stödande till. Det torde därför finnas skäl för den af motionärerna framförda meningen, att en blifvande statslåneverksamhet för främjande af städernas bostadsfråga bör inriktas på att bevilja lån icke allenast åt dem, som äga mark med full äganderätt, utan äfven åt tomträttsinnehafvare. Dessa senare torde särskildt inom de större stadssamhällena, där marken är dyr och svår att förvärfva, kanske företrädesvis böra understödjas med lån.

Motionärerna hafva icke vidrört frågan om huru förmedlingen af statslånen i förevarande fall skulle äga rum. Den kan ju emellertid ske genom föreningar eller aktiebolag, som kunna befinnas lämpliga som låneförmedlare, såsom ju är bestämdt i afseende å den redan befintliga egna hemslånefonden, eller, såsom också har framhållits, kan låne-

förmedlingen äfven ske genom sparbankerna. Men det torde äfven kunna ifrågasättas, huruvida icke stadskommunerna själfva genom sina styrelseorgan kunde uppträda som lämpliga låneförmedlare. I detta sammanhang anser sig utskottet böra till öfvervägande äfven framföra tanken på, att stadskommun, såsom villkor för statens understöd i berörda syfte inom dess område, själf till en viss grad bidrager till den ifrågavarande låneverksamheten.»

Med stöd häraf hemställde utskottet, att Andra Kammaren för sin del måtte besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhölle, att Kungl. Maj:t behagade, efter verkställd utredning, till Riksdagen afgifva förslag om bildandet af en lånefond, afsedd att genom utlämnande af lån bereda mindre bemedlade personer tillfälle att inom städernas områden förvärfva sig bostäder.

Hvad Andra Kammarens femte tillfälliga utskott vid fjolårets riksdag sålunda anfört har utskottet vid den nu förnyade pröfning af ifrågavarande spörsmål icke funnit anledning frångå, utan vidhåller utskottet till alla delar det yttrande, som då i ämnet afgafs.

Väl har sedermera i enlighet med Kungl. Maj:ts vid nämnda riksdag framlagda förslag sådan ändring vidtagits i bestämmelserna för den nuvarande egnahemslånefondens användning, att densamma får tagas i bruk för beredande af egna hem åt mindre bemedlade jämväl å till stad hörande område, för hvilket stadsplan icke blifvit fastställd. Då emellertid af skäl, som närmare angifvits i fjolårets utskottsutlåtande, denna ändring hufvudsakligen torde komma att få betydelse i fråga om jordbrukslägenheter, som ligga inom stads jurisdiktionsområde, har därmed föga vunnits för lösning af den mindre bemedlade stadsbefolkningens bostadsfråga.

I berörda utlåtande har särskildt framhållits, att en blifvande statslåneverksamhet för främjandet af städernas bostadsfråga borde inriktas på beviljande af lån jämväl och, såvidt angick de större stads-samhällena, kanske företrädesvis åt tomträttsinnehafvare. Det må i detta hänseende erinras, att Kungl. Maj:t för innevarande års Riksdag (i propositionen n:o 42) framlagt förslag om utlämnande af lån ur den nuvarande egnahemslånefonden jämväl åt innehafvare af tomträtt och i samband därmed om godtagande af inteckning i tomträtt såsom säkerhet för egnahemslån. I det yttrande, som chefen för jordbruksdeparte-

mentet i denna fråga afgifvit till statsrådsprotokollet, har särskildt blifvit framhållet, att sistnämnda anordning uppenbarligen komme att sakna sin största betydelse, så länge egnahemslån ej finge utlämnas å till stad hörande område, hvarför stadsplan faststälts. Detta uttalande torde väl få anses innefatta ett indirekt erkännande af önskvärdheten utaf statslåneverksamhetens utsträckning för främjandet af egna hems bildande äfven å städernas planlagda områden.

Då en utsträckning af statens låneverksamhet för nämnda ändamål lämpligen synes böra hafva till följd upprättandet af en ny lånefond, och skäl ej saknas för det antagande, att det vid en blifvande utredning angående berörda låneverksamhet skall befinnas lämpligt att låta denna lånefond äfven afse beredandet af bostäder å städernas icke planlagda områden, anser sig utskottet böra utan någon förändring vidhålla den af fjolårets femte tillfälliga utskott i ämnet gjorda hemställan.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes, efter verkställd utredning, till Riksdagen afgifva förslag om bildandet af en lånefond, afsedd att genom utlämnande af lån bereda mindre bemedlade personer tillfälle att inom städernas områden förvärfva sig bostäder.

Stockholm den 2 mars 1909.

På utskottets vägnar:

BROR PETRÉN.